

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

© 2014 ДИКАНЬ В. Л., ПОСОХОВ І. М.

УДК 338.2

Дикань В. Л., Посохов І. М. Дослідження міжнародних стандартів управління ризиками

Мета статті полягає в дослідженні існуючих міжнародних стандартів з управління ризиками як важливого чинника вдосконалення управління ризиками вітчизняних корпорацій та підприємств і розробці рекомендацій із застосування міжнародних стандартів в Україні, зокрема в рамках побудови корпоративних систем управління ризиком. Проведене дослідження продемонструвало, що використані в стандартах з ризик-менеджменту підходи до організації процесу управління ризиками носять загальний позагалузевий характер, відрізняються ступенем деталізації, їх безсумнівною цінністю з позиції розвитку ризик-менеджменту в Україні є визначення загального напрямку процесів побудови корпоративних систем управління ризиком на практиці. Застосування викладених підходів на національному та корпоративному рівнях стандартизації в Україні в рамках побудови корпоративних систем управління ризиком дозволить вдосконалити управління ризиками корпорацій та підприємств. Перспективою подальших досліджень вітчизняних фахівців у галузі ризик-менеджменту є розробка вітчизняного стандарту з управління ризиками, враховуючи сучасні вітчизняні особливості розвитку ризик-менеджменту в Україні та провідний зарубіжний досвід.

Ключові слова: ризик, корпорація, управління ризиками, міжнародні стандарти управління ризиками.

Табл.: 2. **Бібл.:** 12.

Дикань Володимир Леонідович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра економіки, організації та управління підприємством, Українська державна академія залізничного транспорту (пл. Фейєрбаха, 7, Харків, 61050, Україна)

E-mail: dikanvladimir@gmail.com

Посохов Ігор Михайлович – кандидат економічних наук, доцент, доцент, кафедра організації виробництва та управління персоналом, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Фрунзе, 21, Харків, 61002, Україна)

E-mail: dgla04@mail.ru

УДК 338.2

UDC 338.2

Дикань В. Л., Посохов И. М. Исследование международных стандартов управления рисками

Цель статьи состоит в исследовании существующих международных стандартов управления рисками, важного фактора совершенствования управления рисками отечественных корпораций и предприятий и разработке рекомендаций по применению международных стандартов в Украине, в частности в рамках построения корпоративных систем управления риском. Проведенное исследование показало, что использованные в стандартах риск-менеджмента подходы по организации процесса управления рисками носят общий характер, отличаются степенью детализации. Их несомненной ценностью по развитию риск-менеджмента в Украине является определение общего направления построения корпоративных систем управления риском на практике. Упомянутые подходы на национальном и корпоративном уровнях стандартизации в Украине в рамках построения корпоративных систем управления риском позволят усовершенствовать управление рисками корпораций и предприятий. Перспективой дальнейших исследований отечественных специалистов в области риск-менеджмента является разработка отечественного стандарта по управлению рисками, учитывая современные отечественные особенности развития риск-менеджмента в Украине и ведущий зарубежный опыт.

Ключевые слова: риск, корпорация, управление рисками, международные стандарты управления рисками.

Табл.: 2. **Библ.:** 12.

Дикань Владимир Леонидович – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой, кафедра экономики, организации и управления предприятием, Украинская государственная академия железнодорожного транспорта (пл. Фейєрбаха, 7, Харьков, 61050, Украина)

E-mail: dikanvladimir@gmail.com

Посохов Игорь Михайлович – кандидат экономических наук, доцент, доцент, кафедра организации производства и управления персоналом, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт» (ул. Фрунзе, 21, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: dgla04@mail.ru

Dykan V. L., Posokhov I. M. Study of International Standards of Risk Management

The goal of the article lies in the study of existing international standards of risk management, an important factor of improvement of risk management in domestic corporations and enterprises and development of recommendations on application of international standards in Ukraine, in particular, within the framework of building corporate systems of risk management. The conducted study shows that approaches on organisation of the process of risk management, used in standards of risk management, are of general character and differ with the degree of detailing. Their undoubted value in development of risk management in Ukraine is identification of a general direction of building corporate systems of risk management in practice. The said approaches at the national and corporate levels of standardisation in Ukraine within the framework of building corporate systems of risk management would allow improvement of risk management in corporations and enterprises. The prospect of further studies of domestic specialists in the field of risk management is development of the domestic standard of risk management with consideration of modern domestic specific features of development of risk management in Ukraine and leading foreign experience.

Key words: risk, corporation, risk management, international standards of risk management.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 12.

Dykan Volodymyr L. – Doctor of Science (Economics), Professor, Head of the Department, Department of Economics, Organization and Management of the Enterprise, Ukrainian State Academy of Railway Transport (pl. Feyerbakha, 7, Kharkiv, 61050, Ukraine)

E-mail: dikanvladimir@gmail.com

Posokhov Igor M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of the Organization of Production and Personnel Management, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (vul. Frunze, 21, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: dgla04@mail.ru

Сьогодні актуальна проблема стійкого розвитку економіки України. Забезпечення стійкого розвитку вітчизняної економіки не можливо без ефективного управління, впровадження систем ризик-менеджменту в корпораціях і на підприємствах, що вимагає достовірної оцінки ризиків. Побудова сучасних систем ризик-менеджменту на основі існуючих міжнародних стандартів управління ризиками дозволить керівникам більш ефективно управляти ризиками корпорацій та підприємств.

Концептуальні аспекти ризикології висвітлено в працях В. В. Вітлінського, Г. І. Великоіваненко, Н. М. Внукової, В. М. Гранатунова, О. Є. Кузьміна, В. В. Лук'янової та інших науковців. Аналіз міжнародних стандартів управління ризиками виконано в публікаціях вітчизняних вчених: О. М. Донець, Т. В. Савельєвої, Ю. І. Урецької, Т. В. Головач, А. Б. Грушевицької, В. В. Швид, Н. Стрельбицької.

У роботі О. М. Донець, Т. В. Савельєвої, Ю. І. Урецької висвітлено важливість впровадження міжнародних стандартів в управлінні ризиками проектно-орієнтованих підприємств, розроблено алгоритм виокремлення та опису ризиків на основі вимог провідних міжнародних стандартів з ризик-менеджменту [1]. У публікації Т. В. Головач, А. Б. Грушевицької, В. В. Швид досліджено теоретичні та практичні питання застосування ризик-менеджменту на підприємствах, функції та основні етапи ризик-менеджменту, основні міжнародні стандарти ризик-менеджменту [2]. Н. Стрельбицька досліджує міжнародний стандарт управління ризиками ISO 31000: 2009, розглядає взаємозв'язок між принципами, системою і процесом управління ризиками та зміни у термінологічній базі [3]. Однак, незважаючи на існуючі наукові публікації з цієї проблеми, питання впровадження міжнародних стандартів в практику управління ризиками сучасних корпорацій та підприємств ще недостатньо досліджені.

Метою статті є дослідження існуючих міжнародних стандартів з управління ризиками як важливого чинника вдосконалення управління ризиками вітчизняних корпорацій та підприємств, розробка рекомендацій із застосування міжнародних стандартів в Україні, у тому числі в рамках побудови корпоративних систем управління ризиком.

Стандартами в галузі ризик-менеджменту передбачається уніфікація термінології, що використовується в цій області; складових процесу управління ризиками; підходів до побудови організаційної структури ризик-менеджменту [4].

Міжнародні стандарти управління ризиками, найбільш відомі з яких перераховані в *табл. 1* і *табл. 2*, можуть братися за основу при розробці внутрішнього корпоративних стандартів ризик-менеджменту. Підвищена увага консультантів у сфері ризик-менеджменту приділяється документу «Управління ризиками організацій. Інтегрована модель», розробленому Комітетом спонсорських організацій комісії Тредвея (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission – COSO) [5]. Цей документ – це опис концептуальних основ управління ризиками компанії, який дає докладні рекомендації щодо створення корпоративної системи управління ризиками в рамках компанії. У даний час національні стандарти діють в Австралії та Новій Зеландії (AS/NZS 4360, прийнятий у 1995 р., удосконалений в 1999 р. і 2004 р.) [6], Канаді (CAN/CSA-Q850-97, прийнятий у 1997 р.), Японії (JISQ 2001, прийнятий в 2001 р.), у Великобританії у сфері управління проектними ризиками (BS-6079-3:2000, прийнятий у 2000 р.).

Окремі розробки з цієї проблеми проводяться і в ряді інших країн, наприклад Норвегії, де діє, зокрема, стандарт

Z-013 «Аналіз готовності до ризику і виникнення аварійних ситуацій», розроблений для нафтогазової індустрії.

У *табл. 1, 2* наведено перелік стандартів ризик-менеджменту різних країн. Одним з перших, найбільш повних та опрацьованих національних стандартів у галузі управління ризиком експерти визнають стандарт AS / NZS 4360 з ризик-менеджменту Австралії та Нової Зеландії, що має загальний (поза галузевий) характер, його основні положення адаптовані окремими транснаціональними компаніями до побудови систем управління ризиком. Відповідно до стандарту AS / NZS 4360, управління ризиком на рівні компанії – сукупність п'яти стадій і двох процесів наскрізного характеру. При цьому під управлінням ризиком в стандарті розуміється «сукупність культури, процесів і структур, орієнтованих на використання потенційних можливостей при одночасному управлінні негативними впливами» [6].

1. Визначення оточення (середовища). Серед факторів, що визначають необхідність аналізу та ідентифікації внутрішнього середовища компанії, виділяються наступні: управління ризиком повинно здійснюватися в контексті цілей і завдань компанії; одним з основних ризиків компанії є виникнення перешкод у процесі досягнення поставлених стратегічних, операційних, проектних та інших цілей; чітке формулювання принципів організаційної політики і цілей компанії сприятиме визначенню основних напрямків корпоративної політики в галузі управління ризиками; цілі і завдання компанії за сегментами діяльності, а також цільові орієнтири, що формуються при реалізації окремих проектів, повинні розглядатися у відповідності з цілями функціонування та розвитку компанії.

На цій стадії вирішується, зокрема, завдання ідентифікації так званих причетних (по відношенню до даної компанії) сторін. При цьому під причетною стороною (у літературі також застосовуються терміни «зацікавлені сторони», «стейкхолдери») розуміється «будь-який індивід, група або організація, які можуть впливати на ризик, піддаватися впливу або відчувати себе підданим впливу ризику» [8].

Відповідно до цього визначення до причетних сторін відносяться клієнти та контрагенти, внутрішньо корпоративні групи (персонал, менеджмент), неурядові організації, державні структури, ЗМІ.

У рамках стадії 1 управління ризиком також визначаються: спектр цільових показників діяльності, перелік елементів стратегії компанії, параметрів її функціонування, на які будуть впливати процеси ризик-менеджменту, а також необхідні ресурси та облікові процедури; забезпечення балансу можливих витрат і вигод (так званий етап ідентифікації середовища ризик-менеджменту).

2. Ідентифікація ризиків, обумовлених особливостями зовнішнього і внутрішнього середовища, проаналізованого на стадії 1: розглядаються всі можливі джерела ризику, а також наявна інформація про сприйняття ризику (усвідомлення ризику) причетними сторонами, як внутрішніми по відношенню до компанії, так і зовнішніми. Особливі вимоги висуваються до якості інформації (максимально можливий рівень повноти, точності і тимчасової відповідності при наявних ресурсах на її отримання) та її джерел.

Важливо, щоб персонал, задіяний в ідентифікації ризиків, мав у своєму розпорядженні всю повну інформацію про процеси або діяльність, які піддаються аналізу, що свідчить про необхідність участі в даному процесі спеціальних робочих груп, складених з експертів різного профілю.

Основні міжнародні стандарти з ризик-менеджменту

Назва стандарту		
ISO/CD 31000: 2009 (міжнародний стандарт)	General guidelines for principles and implementation of risk management	Загальні керівні вказівки за принципами і здійсненню ризик-менеджменту
BS 31100:2008 (бри-танський стандарт)	Code of practice for risk management	Положення практики для ризик-менеджменту
AS/NZS 4360:2004	Risk management	Ризик-менеджмент
HB 436:2004 (австралійське керівництво)	Risk management Guidelines. Companion to AS/NZS 4360:2004	Керівні вказівки з ризик-менеджменту. Застосування стандарту AS/NZS 4360:2004
BS 5760-7:1991 (IEC 61025:1990)	Reliability of systems, equipment and components. Part 7: Guide to fault tree analysis (FTA)	Надійність систем, обладнання та компонентів. Частина 7: Керівництво з аналізу «дерево відмов»
CSAQ 850:1997 (канадський стандарт)	Risk Management Guidelines for Decision Makers	Керівні вказівки з ризик-менеджменту при прийнятті рішень
JISQ 2001:2001 (японський стандарт)	Guidelines for development and implementation of risk management system	Керівні вказівки для розробки та виконання системи ризик-менеджменту
ONR 49000:2004	Risk management for organizations and systems. Terms and principles	Ризик-менеджмент для організацій і систем. Терміни та принципи
ON R 49001:2004	Risk management for organizations and systems. Elements of the risk management systems	Ризик-менеджмент для організацій і систем. Елементи систем ризик-менеджменту
ONR49002-1:2004	Risk management for organizations and systems. Part 1: Guidelines for risk management	Ризик-менеджмент для організацій і систем. Частина 1: Вказівки для ризик-менеджменту
ONR 49002-2:2004	Risk management for organizations and systems. Part 2: Guidelines for the integration of risk management into the general management system	Ризик-менеджмент для організацій і систем. Частина 2: Вказівки щодо інтеграції ризик-менеджменту в систему загального менеджменту
ONR 49003:2004	Risk management for organizations and systems. Qualification of the risk manager	Ризик-менеджмент для організацій і систем. Кваліфікація ризик-менеджера
ONORM S 2300	Risk, security and crisis management. Concepts	Ризик, безпека і кризовий менеджмент. Поняття.
ONORM S 2310	Risk, security and crisis management. Selection and verification criteria for persons appointed for crisis management	Ризик, безпека і криза-менеджмент. Критерії вибору та верифікації осіб, призначених для кризового менеджменту

Складено автором на основі джерела [7].

Таблиця 2

Міжнародні стандарти управління ризиками

Розробник/видавець	Назва
1	2
Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), USA. Комітет спонсорських організацій Комісії Тредвея, США	Enterprise Risk Management – Integrated Framework (ERM), 2004. Управління ризиками організації – інтегрована схема
The Institute of Risk Management (IRM), The Association of Insurance and Risk Managers (AIRMIC) and ALARM The National Forum for Risk Management in the Public Sector, UK. Adopted by Federation of European Risk Management Associations. Інститут ризик-менеджменту, Асоціація ризик-менеджменту і страхування, Національний форум ризик-менеджменту в громадському секторі (Великобританія). Прийнятий Федерацією європейських асоціацій ризик-менеджерів	A Risk Management Standard. 2002. Стандарт управління ризиками
Standards Australia	Australian/New Zealand Risk Management Standard (AS/NZS 4360), 2004. Стандарт управління ризиками Австралії і Нової Зеландії

1	2
Basel Committee on Banking Supervision. Базельський комітет з банківського нагляду	Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework, 2004. Базель II: Міжнародні стандарти виміру капіталу – допрацьована угода. Basel III: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. Базель III: Міжнародні стандарти виміру капіталу

Складено автором на основі джерел [5; 6; 9; 10; 11].

3. *Аналіз ризиків, результатом якого є визначення рівня ризику, що відображає оцінки наслідків та ймовірності ризикових подій.* Виділяють кількісний та якісний аналіз; цінність і значення останнього істотно підвищуються, якщо визначення ризику здійснюється широким колом причетних сторін.

4. *Оцінювання ризиків здійснюється з метою прийняття рішення про припустимість / неприпустимість ризику (щодо припустимого ризику не застосовуються процедури обробки ризику, передбачені стадією 5) і передбачає дослідження рівнів підконтрольності ризикової події, витрат на реалізацію впливу, потенційних витрат і вигод, пов'язаних з ризиковою подією.* Результати роботи експертів на цій стадії можуть передбачати перегляд критеріїв ризику, встановлених на стадії 1 (таким чином, вирішується завдання забезпечення аналізу всіх значущих ризиків).

5. *Обробка ризику (вибір методу регулювання ризиків) здійснюється з оціненими і ранжированими ризиками, щодо яких прийнято рішення про їх неприйнятність / неприпустимість для компанії відповідно до критеріїв, визначених на початкових стадіях процесу управління ризиками.* Поряд з рекомендаціями COSO як базовий розглядається Стандарт з управління ризиками Федерації європейських асоціацій ризик-менеджерів (FERMA), який є спільною розробкою (2002 р.) Інституту ризик-менеджменту (IRM), Асоціації ризик-менеджменту та страхування (AIRMIC). На відміну від документа COSO в частині застосовуваної термінології стандарт FERMA дотримується підходу, прийнятого в документах Міжнародної організації зі стандартизації (ISO / IEC 73:2002. Менеджмент ризику, терміни та визначення). Зокрема, ризик визначається стандартом не розгорнуто і менш детально, а саме: «комбінація ймовірності події та її наслідків» [9].

Це обмежує можливості аналізу ризиків. Разом з тим у стандарті FERMA ризик-менеджмент розглядається як центральна частина стратегічного управління підприємством, завданням якої є ідентифікація ризиків та управління ними. При цьому звертається увага, що ризик-менеджмент як єдина система управління ризиками повинен включати в себе програму контролю з виконання поставлених завдань, оцінку ефективності проведених заходів, а також систему заохочення на всіх рівнях організації відповідно до прийнятих міжнародних норм. Стандарт FERMA виділяє чотири групи ризиків організації – стратегічні, операційні, фінансові ризики, а також безпеки. Окрім того, у документі наведено такі моменти: коротка характеристика ключових стадій процесу ризик-менеджменту з докладним описом вимог до деталізації інформації у звітах про ризики залежно від споживача інформації; серед користувачів внутрішніх звітів – рада ди-

ректорів компанії, її окрема структурна одиниця, конкретний працівник організації; користувачами зовнішніх звітів є зовнішні контрагенти організації.

Звіт про ризики компанії для зовнішніх користувачів інформації повинен включати описи: методів системи внутрішнього контролю, а саме: характеристику зон відповідальності менеджменту компанії з питань управління ризиками, способів ідентифікації ризиків та їх практичного застосування в чинній системі управління ризиками компанії; основних інструментів системи внутрішнього контролю щодо найбільш значущих ризиків; діючих механізмів моніторингу ризиків. Розвиток стандартизації в галузі регулювання ризиків відбувався поступово у міру наростання технологічних, економічних, екологічних, соціальних проблем та їх глобалізації. Розвиток національних і міжнародних стандартів регулювання ризиків відображає цей процес. Стандарти COSO в більшій мірі призначені для програми в корпоративних структурах, що активно беруть участь у біржовій торгівлі. Стандарт FERMA пропонується використовувати корпораціям, в більшій мірі задіяним у виробничій сфері або в реальному секторі економіки. Порівняння змісту стандартів показує їх поступовий перехід до більш узагальненої форми з виділенням ключових стадій процесу регулювання факторів ризику. Нарешті, розвиток стандартів ризик-менеджменту, в тому числі їх модернізація та доповнення в окремих країнах, свідчить про те, що ці процеси не можуть закінчитися, оскільки постійно змінюється контекст (середа) бізнесу і виникають нові небезпеки, загрози і ризики. У 2002 р. набрало чинності Керівництво ICO / MEK 73:2002 «Менеджмент ризику. Терміни та визначення» (ISO / IEC Guide 73 «Risk Management Vocabulary Guidelines for use in standards»), що має на меті уніфікацію термінології в галузі управління ризиком, у тому числі при розробці стандартів на різних рівнях. Наступним рівнем розвитку стандартизації у сфері ризик-менеджменту є підготовка загального стандарту ICO в галузі управління ризиками.

Стандарт ICO 31000 «Ризик-менеджмент. Принципи та керівництва із застосування» (Risk Management – Principles and Guidelines on Implementation) [12], розробку якого здійснювала робоча група по стандартизації у сфері ризик-менеджменту (до якої входили представники національних органів з стандартизації з 26 країн), був прийнятий в 2009 р. При підготовці проекту стандарту ICO 31000 розробниками за основу був прийнятий стандарт Австралії та Нової Зеландії (2004), про що, зокрема, свідчить подібність використаного підходу до визначення і опису процесу ризик-менеджменту та його окремих складових. Разом з тим є й відмінності. Наприклад, у стандарті ICO 31000 стадії «Ідентифікація ризику», «Аналіз ризику», «Оцінювання ризику» розглядаються не самотійно, а як складові

стадії «Оцінка ризику». Окрім того, підкреслюється необхідність документування процесу управління ризиком з урахуванням вигод повторного використання накопиченої інформації для цілей управління в порівнянні з витратами на створення і збереження документів і ряду інших чинників. Характеристика принципів ризик-менеджменту і опис моделі управління ризиком в рамках стандарту відокремлені від характеристики процесу ризик-менеджменту, так як процес управління ризиком не існує сам по собі, а має стати складовим елементом управління в компанії, впроваджуватися в організаційну культуру, налаштовуватися під діючі в рамках компанії бізнес-процеси.

Серед принципів управління ризиком, що визначають його ефективність, в тексті стандарту визначено наступні: ризик-менеджмент створює вартість, тобто здійснює внесок у досягнення поставлених цілей, а також у вдосконалення в таких областях, як здоров'я і безпека людини, відповідність законодавчим вимогам, охорона навколишнього середовища, фінансова діяльність, корпоративне управління, репутація; ризик-менеджмент – невід'ємна частина організаційних процесів у компанії; ризик-менеджмент – складова частина процесу прийняття рішень у компанії; ризик-менеджмент повинен бути спеціально відрегульований і «налаштований» з урахуванням специфіки діяльності компанії; ризик-менеджмент враховує існування людського і культурного факторів. Застосування встановленої стандартом моделі управління ризиком має забезпечити ефективність ризик-менеджменту, його інтеграцію в загальну систему управління корпорації або підприємства, сприяти використанню інформації про ризик при прийнятті рішень на всіх рівнях ієрархії компанії, гарантувати адекватне відображення даної інформації в її звітності. У рамках моделі особлива роль відводиться керівництву компанії, яке повинне створити умови для впровадження управління ризиками в компанії, а також для досягнення поточної ефективності ризик-менеджменту.

ВИСНОВКИ

У світовій практиці активно розвиваються процеси стандартизації в галузі управління ризиком, у тому числі на національному та міжнародному рівнях. Ці стандарти визначають цілі, завдання, елементи системи, етапи процесу управління ризиками, необхідну організаційну структуру. Схеми, закладені в розглянутих документах, можуть бути застосовані як основа для процесів розробки та подальшого впровадження корпоративних систем управління ризиками.

Використані в стандартах з ризик-менеджменту підходи до організації процесу управління ризиками носять загальний характер, відрізняються ступенем деталізації. Їх безсумнівною цінністю з позиції розвитку ризик-менеджменту в Україні є визначення загального напрямку процесів побудови корпоративних систем управління ризиком на практиці. Застосування викладених підходів на національному та корпоративному рівнях стандартизації в Україні в рамках побудови корпоративних систем управління ризиком, дозволить вдосконалити управління ризиками корпорацій та підприємств: проводити оцінку підходів до організації управління ризиками експертам корпорацій; виявляти слабкі та сильні сторони корпоративного ризик-менеджменту з точки зору загальноприйнятих підходів; скоротити витрати на підготовку документів корпоративної системи управління ризиком і внесення необхідних

змін в організаційну структуру, зосередившись на «налаштуванні» типових підходів під вимоги бізнесу; підвищити ефективність процесу передачі функцій з проектування і впровадження корпоративних систем ризик-менеджменту на аутсорсинг завдяки можливості запровадження єдиної термінологічної бази рекомендацій з побудови окремих елементів єдиної системи, що надходять від третіх компаній; здійснювати обмін теоретичним та практичним досвідом у сфері ризик-менеджменту на національному та міжнародному рівнях; підвищити ефективність управління ризиками корпорацій та підприємств.

Враховуючи, що використовуючи провідні міжнародні стандарти управління ризиками було розроблено національний стандарт управління ризиками Російської Федерації, перспективами подальших досліджень вітчизняних фахівців у галузі ризик-менеджменту є розробка вітчизняного стандарту з управління ризиками, враховуючи вітчизняні особливості та провідний зарубіжний досвід. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Донець О. М.** Використання міжнародних стандартів в управлінні ризиками / О. М. Донець, Т. В. Савельєва, Ю. І. Урецька // Збірник наукових праць: Управління розвитком складних систем. – Київ: КНУБА, 2011. – Випуск 6. – С. 36 – 42.
2. **Головач Т. В.** Ризик менеджмент: зміст і організація на підприємстві / Т. В. Головач, А. Б. Грушевицька, В. В. Швид // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3, Т. 1. – С. 157 – 163.
3. **Стрельбіцька Н.** Уніфікований міжнародний стандарт ризик-менеджменту як відповідь на виклики глобалізації / Н. Стрельбіцька // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2 (5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snyvnh.pdf>
4. ISO/IEC GUIDE 73:2002. Risk management-Vocabulary – Guidelines for use in standards. International Organization for Standardization, 2002.
5. Enterprise Risk Management – Integrated Framework Executive Summary. Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission (COSO), 2004.
6. AS/NZS 4360:2004. Risk Management [issued by Standards Australia]. Australian Handbook, HB 254-2003.
7. <http://www.icc-iso.ru/toclients/standard/>
8. ГОСТ Р 51897–2002. Менеджмент риска. Термины и определения. – С. 2.
9. Risk Management Standard. 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.theirm.org/publications/documents/Risk_Management_Standard_030820.pdf
10. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cbr.ru/today/ms/bn/Basel.pdf>
11. Базель III: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/press/p100912.pdf>
12. BS ISO 31000:2009 Risk management. Principles and guidelines [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ddata.over-blog.com/xxxxxy/0/32/13/25/Risques/ISO_DIS_31000_E-1-.pdf

REFERENCES

- “AS/NZS 4360:2004. Risk Management [issued by Standards Australia]” Australian Handbook, HB 254, 2003.
- “Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework, 2004” <http://www.cbr.ru/today/ms/bn/Basel.pdf>

"Basel III: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards". <http://www.bis.org/press/p100912.pdf>

"BS ISO 31000:2009 Risk management. Principles and guidelines". http://ddata.over-blog.com/xxxxyy/0/32/13/25/Risques/ISO_DIS_31000_E--1-.pdf

Donets, O. M., Savelieva, T. V., and Uretsky, Yu. I. "Vykorystannia mizhnarodnykh standartiv v upravlinni ryzykamy" [The use of international standards in risk management]. *Upravlinnia rozvytkom skladnykh system*, no. 6 (2011): 36-42.

Enterprise Risk Management – Integrated Framework Executive Summary: Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission (COSO), 2004.

Holovach, T. V., Hrushchivska, A. B., and Shvyd, V. V. "Ryzyk menedzhment: zmist i orhanizatsiia na pidpriemstvi" [Risk ma-

agement: the content and organization of the company]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 1, no. 3: 157-163.

"ISO/IEC GUIDE 73:2002. Risk management-Vocabulary" Guidelines for use in standards, 2002.

"Menedzhment riska. Terminy i opredeleniia" GOST R 51897-2002.

"Risk Management Standard. 2002" http://www.theirm.org/publications/documents/Risk_Management_Standard_030820.pdf

Strelbitska, N. "Unifikovanyi mizhnarodnyi standart ryzyk-menedzhmentu iak vidpovid na vyklyky hlobalizatsii" [Unified international standard for risk management in response to the challenges of globalization]. <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snyvnh.pdf>

<http://www.icc-iso.ru/toclients/standard/>

УДК 316.6

ЛИЧНОСТЬ КАК СУБЪЕКТ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

© 2014 ТИТОВА Е. В., БАРАНОВ В. И.

УДК 316.6

Титова Е. В., Баранов В. И. Личность как субъект управленческой деятельности

Психологическая наука наряду со многими другими естественными и общественными науками изучает человека, личность, но выделяет в них свой специфический аспект. В психологической науке существует большое количество подходов к пониманию сущности личности. Профессионально важными качествами являются индивидуальные качества субъекта деятельности, влияющие на эффективность деятельности и успешность ее освоения. Рассмотренные концепции являются попытками упорядочить различные социологические и психологические знания о личности и объединить теорию личности с теорией профессионального выбора. Проблема профессионального становления личности относится к числу активно разрабатываемых психологических проблем.

Ключевые слова: личность, деятельность, профессиональный тип личности, уровни квалификации, профессиональное становление, направления исследования.

Библ.: 7.

Титова Екатерина Владимировна – кандидат психологических наук, доцент, Ростовский государственный строительный университет (ул. Социалистическая, 162, Ростов-на-Дону, 344022, Украина)

E-mail: titova9@yandex.ru

Баранов Василий Иванович – доктор сельскохозяйственных наук, профессор, Ростовский институт российского государственного торгового экономического университета (ул. Тургеневская, 49, Ростов-на-Дону, 344002, Россия)

E-mail: viktor15@bk.ru

УДК 316.6

Титова Е. В., Баранов В. И. Особистість як суб'єкт управлінської діяльності

Психологічна наука поряд із багатьма іншими природними й суспільними науками вивчає людину, особистість, але виділяє в них свій специфічний аспект. У психологічній науці існує велика кількість підходів до розуміння сутності особистості. Професійно важливими якостями є індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності й успішність її освоєння. Розглянуті концепції є спробами впорядкувати різні соціологічні й психологічні знання про особистість й об'єднати теорію особистості з теорією професійного вибору. Проблема професійного становлення особистості належить до числа активно розроблюваних психологічних проблем.

Ключові слова: особистість, діяльність, професійний тип особистості, рівні кваліфікації, професійне становлення, напрямки дослідження.

Бібл.: 7.

Титова Катерина Володимирівна – кандидат психологічних наук, доцент, Ростовський державний будівельний університет (вул. Соціалістична, 162, Ростов-на-Дону, 344022, Україна)

E-mail: titova9@yandex.ru

Баранов Василь Іванович – доктор сільськогосподарських наук, професор, Ростовський інститут російського державного торгового-економічного університету (вул. Тургенєвська, 49, Ростов-на-Дону, 344002, Росія)

E-mail: viktor15@bk.ru

UDC 316.6

Tytova K. V., Baranov V. I. Personality as a Subject of Managerial Activity

Psychological science, along with many other natural and social sciences, studies a person and personality, but it allocates in them its own specific aspect. The psychological science has a big number of approaches to understanding essence of the personality. Professionally important qualities are individual qualities of a subject of activity, which influence efficiency of activity and success of its mastering. The considered concepts are efforts to put in order various sociological and psychological knowledge about the personality and unite the personality theory with the theory of professional choice. The problem of professional formation of the personality belongs to actively developed psychological problems.

Key words: personality, activity, professional type of personality, qualification levels, professional formation, directions of a study.

Bibl.: 7.

Tytova Kateryna V. – Candidate of Science (Psychology), Associate Professor, Rostov State University of Civil Engineering (ul. Sotsialisticheskaya, 162, Rostov-on-Don, 344022, Ukraine)

E-mail: titova9@yandex.ru

Baranov Vasilii I. – Doctor of Sciences (Agriculture), Professor, Rostov Institute Russian State Trade and Economic University (ul. Turgenevskaya, 49, Rostov-on-Don, 344002, Russia)

E-mail: viktor15@bk.ru